

TABLICA „UTRWALACZY WŁADZY LUDOWEJ”

Na początku sierpnia 2003 r. w prasie pojawiła się sprawa ustawienia przed budynkiem komendy policji w Skierniewicach tablicy poświęconej funkcjonariuszom MO i SB poległym w walce o utrwalanie władzy ludowej. Była to ta sama tablica, którą odsłonięto w 1969 r., w dwudziestą piątą rocznicę powołania aparatu bezpieczeństwa. „Gdy milicja została policją” – jak podano w „Dzienniku Łódzkim” z 7 sierpnia ub.r. – pierwotną dedykację przykryto napisem „Poległym w służbie dla ojczyzny” i przyozdobiono godłem państwowym. W związku z przeprowadzką policji na jakiś czas tablica znikła, by w sierpniu 2003 r. pojawić się znów ze starym napisem z 1969 r. Po krytycznych publikacjach i wypowiedziach szybko została usunięta.

Były to wydarzenia bez precedensu. „Utrwalaczy władzy ludowej”, z punktu widzenia obecnego stanu wiedzy historycznej, trudno uznać za bohaterów, którzy przyczyniali się do wywalczenia i umocnienia niepodległej Polski. Trwające śledztwa, procesy sądowe, z których część zakończyła się prawomocnymi wyrokami skazującymi, nie pozostawiają złudzeń co do roli, jaką odgrywali funkcjonariusze MO i UB w Polsce po 1945 r. Ustawienie więc przed gmachem policji tablicy w formie z 1969 r. musi co najmniej dziwić. Wrażenie to staje się jeszcze mocniejsze po zapoznaniu się z wszystkimi faktami dotyczącymi tej tablicy.

W 1969 r. ruszyła w MSW akcja „uświetnienia” dwudziestej piątej rocznicy powstania organów bezpieczeństwa pamiątkowymi tablicami, monumentami itp. W odpowiedzi na pytanie komendy MO w Łodzi o lokalne inicjatywy i prośbę o nadesłanie fotografii z miejsc upamiętnionych „przez Wasze społeczeństwo”, 20 marca 1969 r. z Komendy Powiatowej w Skierniewicach napisano, że na terenie powiatu skierniewickiego nie ma „pomników pamięci” lub tablic pamiątkowych. Zapewne po tym zrodziła się koncepcja i kształt omawianej tablicy. Znalazło się na niej dziesięć nazwisk (Kozłowski Kazimierz, Michalak Kazimierz, Turek Stefan, Fastyn Stefan, Kamiński Kazimierz, Karpiński Antoni, Piątek Mirosław, Włodarczyk Kazimierz, Parasiński Stefan, Zurawski Jan). Odnosząc się do wymienionych na tablicy nazwisk, prezes Towarzystwa Przyjaciół Skierniewic Tadeusz Żwierzchowski powiedział, że „nie wszyscy milicjanci stracili życie w heroicznych okolicznościach”¹.

Kim więc byli i w jakich okolicznościach zginęli skierniewiccy „utrwalacze władzy ludowej”? Pierwsze zastrzeżenie do listy osób na skierniewickiej tablicy ma charakter formalny. Wymieniony na drugim miejscu Kazimierz Michalak nie występuje w dostępnej ewidencji funkcjonariuszy z województwa łódzkiego, którego częścią był powiat skierniewicki. W wydanej w 1969 r. *Księdze pamięci poległych funkcjonariuszy SB, MO, ORM* (Warszawa 1971) pod nr. 151 występuje natomiast Kazimierz Michalski, referent Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Skierniewicach, poległy 5 czerwca 1945 r. w Rzeczkowie (pow. skierniewicki). Różnica w pisowni nazwiska niewielka, ale na tablicy pamiątkowej nie powinien zdarzyć się taki błąd. Podobnie rzecz się ma z Mirosławem Piątkiem. Takiego funkcjonariusza nie ma w ewidencji archiwalnej, a w *Księdze pamięci...* występu-

¹ Cyt. za „Dziennikiem Łódzkim”, 7 VIII 2003.

je Czesław Piątek, referent KP MO Skierniewice, poległy 28 maja 1945 r. w tym mieście. Jak widać, twórcy tablicy z 1969 r. nie byli zbyt staranni.

Uwagi o podstawowym znaczeniu powstają po zapoznaniu się z okolicznościami, w jakich zginęli skierniewiccy „utrwalacze władzy”. Dostępne archiwalia pozwalają ustalić te okoliczności jedynie w przypadku pięciu spośród wymienionych na tablicy osób.

Funkcjonariusz Koźbiał Kazimierz, syn Stanisława, urodzony 13 listopada 1925 r., został przyjęty do służby w aparacie bezpieczeństwa 13 listopada 1945 r. W chwili śmierci był referentem w PUBP w Skierniewicach. 4 grudnia 1947 r. został wraz z innymi funkcjonariuszami wysłany „celem urzędzenia w trzech miejscach zasadzek na dezertarów” z Wojska Polskiego na terenie gminy Kowiesy, którzy – jak podano w raporcie specjalnym szefa PUBP w Skierniewicach por. M. Dębskiego – dokonali kilku napadów rabunkowych. Koźbiał wraz z trzema funkcjonariuszami UB i MO udał się samochodem do Turowej Woli, gdzie miała być przygotowana zasadzka. Gdy ich samochód dojeżdżał do sklepu w tej wsi, do szoferki został wrzucony granat. Zamachowcami byli – według UB – poszukiwani dezertarzy, którzy wcześniej zrabowali sklep. W wyniku wybuchu granatu oraz ostrzału karabinowego Koźbiał został ciężko ranny, a następnie dobity przez napastników². Cytowany dokument nie mówi nic o losie pozostałych funkcjonariuszy, wspomina tylko o rannym kierowcy.

Turek Stefan, syn Józefa, urodzony 3 sierpnia 1921 r. w Łodzi, do służby w UB został przyjęty 1 lutego 1945 r. W chwili śmierci był buchalterem w PUBP w Skierniewicach. 6 kwietnia 1945 r. wieczorem na rozkaz kierownika PUBP brał udział w obtawie za zbiegiem z aresztu UB. W poszukiwaniu – obok innych funkcjonariuszy UB – uczestniczył również lejtnant Naumow (najprawdopodobniej sowiecki doradca z PUBP). W trakcie przeszukiwania lokali przy ul. Sienkiewicza Naumow, słysząc „szmer przy oknie”, oddał strzał z pistoletu, rzekomo wcześniej krzyząc: „Stój, kto tam?”. Trafioną osobą okazał się właśnie funkcjonariusz Turek, który w drodze do szpitala zmarł³.

Fastyn Stefan, syn Andrzeja, urodzony 24 czerwca 1925 r. w Celigowie, służbę w MO rozpoczął 23 stycznia 1945 r. W chwili śmierci pełnił funkcję zastępcy komendanta posterunku MO w Głuchowie w powiecie skierniewickim. Podczas patrolu 10 lutego 1946 r. około godziny 23.00 we wsi Białynin razem z innym milicjantem udał się do sali, w której trwała zabawa. Zauważyli tam mężczyznę w mundurze podporucznika WP, który rzekomo przedstawiał się jako funkcjonariusz PUBP. Ponieważ Fastyn znał podobno wszystkich ubeków ze Skierniewic, „zainteresował się nieznanym mu podporucznikiem”. Wyszedł za nim z sali tanecznej. Za budynkiem doszło do wymiany strzałów między Fastynem a nieznanym mężczyzną. Fastyn padł zabity, a drugi milicjant zastrzelił mężczyznę w mundurze⁴. Z innych dokumentów wynika, że był nim Władysław Baran – były milicjant, powiązany z zabójstwem w grudniu 1945 r. posta do KRN i sekretarza NKW PSL Bolesława Scibiorka. „Jak wykazał proces posta Scibiorka – pisał komendant powiatowy MO w Skierniewicach ppor. M. Sobieraj – Baran był jego zabójcą”⁵. Warto podkreślić, że proces ten odbył się dopiero jesienią 1946 r. i funkcjonariusz Fastyn w chwili zdarzenia nie mógł zbyt wiele wiedzieć o oskarżeniach pod adresem Barana.

Karpiński Antoni, syn Michała, urodzony 13 stycznia 1909 r. w Sochaczewie, służbę w MO rozpoczął podobno już 17 stycznia 1945 r., choć jego podanie o przyjęcie nosi datę

² Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi [dalej: AIPN Łd], Ld 0128/251, Raport specjalny, 6 XII 1947 r., k. 21.

³ *Ibidem*, Ld 0129/328, Do kierownika Wydziału Finansowego WUBP w Łodzi, 14 IX 1945 r., k. 17.

⁴ *Ibidem*, Ld 0141/249, Raport nadzwyczajny, 15 II 1946 r., k. 31.

⁵ *Ibidem*, Dane o funkcjonariuszu MO Fastyn Stefanie, [1946], k. 30.

6 marca 1945 r.⁶ W chwili śmierci był funkcjonariuszem KP MO w Skierniewicach. Pełniąc patrol wraz z innym milicjantem, Janem Żurawskim, 19 kwietnia 1945 r. o godzinie 19.00 dowiedział się, że funkcjonariusze UB w stanie nietrzeźwym „zatrzymują na ulicy niepotrzebnie przechodniów i ich legitymują, przy czym do nich strzelają i sieją popłoch”. Po przybyciu na miejsce milicjanci Karpiński i Żurawski rzeczywiście zastali pijanych ubeków napastujących przechodniów. Na wezwanie do udania się do urzędu bezpieczeństwa jeden z funkcjonariuszy UB – Władysław Gronczewski – powiedział: „nam jest wolno strzelać, a wam nie” i ze swojego pistoletu oddał kilka strzałów, zabijając na miejscu Karpińskiego i Żurawskiego⁷.

Żurawski Jan, syn Michała, urodzony 19 kwietnia 1920 r. w Kołdowie w powiecie kolskim, służbę w MO w Skierniewicach rozpoczął – tak jak Karpiński – podobno już 17 stycznia 1945 r.⁸

Brak jest szczegółowych danych o okolicznościach śmierci pozostałych trzech funkcjonariuszy uhonorowanych tablicą w Skierniewicach – Kazimierza Kamińskiego, Kazimierza Włodarczyka i Stefana Parasińskiego. Są oni jedynie wymienieni w *Księdze pamięci...* Natomiast Kazimierz Michalski (na tablicy – Michalak), syn Franciszka, urodzony 16 lutego 1919 r. w Chełmcach, był referentem PUBP w Skierniewicach. Został zlikwidowany we wsi Rzeczków 4 czerwca 1945 r. (w *Księdze pamięci...* podano datę 5 czerwca) przez podziemie, ponieważ wcześniej brał udział w bliżej nieznannej akcji rozbrojenia „oddziałów AK na dwa dni przed napadem”⁹. Czesław Piątek (na tablicy – Mirosław), syn Józefa, urodził się 9 lipca 1921 r. w Gorzkowicach. Był funkcjonariuszem KP MO w Skierniewicach. 28 maja 1945 r. w nocy został zatrzymany na jednej z ulic przez „mieszkańca Skierniewic, który wszczął z nim jakiś spór na tle osobistych porachunków, w trakcie tego sporu zastrzelił Piątka ze swojego pistoletu, po czym zbiegł”¹⁰.

Analizując powyższe informacje, należy powiedzieć, że tablica w takim kształcie, w jakim została ustawiona w 1969 r. i na pewien czas pokazana w 2003 r., nigdy nie powinna być powstać. Dyskwalifikują ją błędne dane personalne o „utrwalaczach władzy ludowej” oraz okoliczności, w jakich polegli. Fakt, że znalazły się tam nazwiska zabitych przez „swoich” (sowiecki żołnierz, funkcjonariusz UB), obnaża cynizm tych, którzy byli przekonani, że tej sprawy nikt nigdy głębiej nie pozna i nie wydobędzie kłamstwa, jakiego się dopuszczono. Fałszem było również ukrywanie, że trzech poległych (licząc z Michalskim) było funkcjonariuszami rozwiązanego za swoją przestępczą działalność UB.

⁶ AIPN Łd, Ld 0141/325, Do Powiatowej Komendy MO w Skierniewicach, 6 III 1945 r., k. 2.

⁷ *Ibidem*, Dane o funkcjonariuszu MO Karpińskim Antonim, [1945], k. 21; *Ibidem*, Ld 0143/245, Protokół śmierci funkcjonariuszy Antoniego Karpińskiego i Jana Żurawskiego, 8 IV 1947 r., k. 37.

⁸ *Ibidem*, Ld 0143/245, Wyciąg z rozkazu personalnego nr 209 ptk. Włodzimierza Leya, komendanta wojewódzkiego MO, k. 38.

⁹ *Ibidem*, Ld 0129/78, Do kierownika Wydziału Personalnego WUBP, 14 IX 1945 r., k. 15.

¹⁰ *Ibidem*, Ld 0142/300, Dane o byłym funkcjonariuszu MO Piątek Czesławie, [1945], k. 1.